

S¹OM

**Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig behandling
ved frihetsberøvelse**

BESØKSRAPPORT

**Bjørgvin fengsel
Ungdomsenheten
11. februar og
22. april 2015**

Sivilombudsmannen

Besøksadresse
Akersgata 8 (inngang Tollbugata)
Postadresse
Postboks 3 Sentrum, 0101 OSLO

Telefon 22 82 85 00
Grønt nummer 800 80 039
Telefaks
postmottak@sivilombudsmannen.no

Bjørgvin fengsel
Fengselsleder Harald Åsaune
Dokumentsenter 694
4305 SANDNES

S | OM

Vår referanse
2015/93

Vår saksbehandler
Knut Evensen

Dato
22.06.2015

**OVERSENDELSE AV RAPPORT ETTER FOREBYGGINGSENHETENS
BESØK TIL UNGDOMSENHETEN VED BJØRGVIN FENGSEL 11.
FEBRUAR OG 22. APRIL 2015**

Det vises til Sivilombudsmannens to besøk til Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel 11. februar og 22. april 2015, gjennomført av forebyggingsenheten mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse.

Vedlagt følger rapporten fra besøket. Vi ber om at denne blir gjort tilgjengelig i Ungdomsenheten og at den deles ut til innsatte og andre som ønsker det.

Sivilombudsmannen ber om å bli orientert om oppfølgingen av rapportens anbefalinger innen 1. oktober 2015.

Bjørgvin fengsel bes utforme sitt svarbrev slik at det kan offentliggjøres. Dersom brevet inneholder opplysninger som ikke kan gjøres offentlig kjent, bes det om at fengselet opplyser om det og sender en sladdet versjon av brevet som kan offentliggjøres. Det bes om at hjemmel for å unnta opplysningene oppgis. Med mindre annet er opplyst fra Bjørgvin fengsel, vil det bli lagt til grunn at brevet kan offentliggjøres i sin helhet.

Aage Thor Falkanger
sivilombudsmann

Helga Fastrup Ervik
kontorsjef
forebyggingsenheten

Vedlegg

Kopi til:
Justis- og beredskapsdepartementet
Kriminalomsorgsdirektoratet
Kriminalomsorgen region vest

Innhold

1	Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat.....	1
2	Sammendrag	1
3	Generell informasjon om Ungdomsenheten.....	2
4	Gjennomføring av besøkene	3
5	Funn og anbefalinger.....	4
5.1	Generelt.....	4
5.2	Bruk av kontroll- og tvangstiltak	4
5.2.1	Bruk av sikkerhetscelle	4
5.2.2	Utelukkelse fra fellesskap.....	5
5.2.3	Videoovervåkning.....	6
5.3	Helsetjenester	6
5.4	Aktivisering	6
5.4.1	Aktiviseringsnivå generelt	6
5.4.2	Mulighet for omgang med jevnaldrende	7
5.5	Beskyttelsestiltak.....	8
5.5.1	Tilstedeværelse av fengselsbetjenter og miljøarbeidere	8
5.5.2	Mottaksrutiner	8
5.5.3	Faglig sammensetning og ivaretagelse av ungdommens behov	8
5.6	Kontakt med omverdenen	9

1 Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

På bakgrunn av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon er Sivilombudsmannen gitt et eget mandat for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.¹ Det er opprettet en egen forebyggingsenhet ved Sivilombudsmannens kontor for å gjennomføre mandatet.

Forebyggingsenheten foretar regelmessige besøk til steder der mennesker er frihetsberøvet, for eksempel fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene kan være varslede eller uvarslede.

På bakgrunn av besøkene skal det avgis anbefalinger med sikte på å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Sivilombudsmannen, ved forebyggingsenheten, har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er berøvet friheten. Videre har enheten tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse. Under besøkene søker enheten å avdekke risikofaktorer for krenkelse gjennom egne observasjoner og samtaler med de berørte. Samtaler med de frihetsberøvede er særlig prioritert.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, sivilt samfunn og internasjonale menneskerettighetsorganer.

2 Sammendrag

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet gjennomførte et varslet besøk til Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel 11. februar 2015. Besøket ble innledet med et møte med fengselsledelsen. Deretter ble det gjennomført en befaring av enhetens lokaler. Befaringen omfattet blant annet enhetens celler, oppholdsrom, fellesarealer, besøksrom, besøksleilighet, utearealer og ungdomsenhetens sikkerhetscelle. Det ble gjennomført samtaler med helseavdelingen og psykologtjenesten, samt enkelte uformelle samtaler med andre ansatte i enheten.

Det var én ungdom på Ungdomsenheten under dette besøket. Vedkommende ønsket ikke å snakke med forebyggingsenheten. Besøket ble avsluttet med et oppsummeringsmøte med ledelsen hvor foreløpige funn og anbefalinger ble presentert.

Forebyggingsenheten gjennomførte deretter et uvarslet besøk til Ungdomsenheten 22. april 2015 og gjennomførte da samtaler med ungdommene som var innsatt i enheten. Forebyggingsenheten gikk også igjennom aktuelle journaler og vedtak. Dette inkluderte alle vedtak om utelukkelse fra fellesskap i 2014 og hittil i 2015, og det ene tilfellet av bruk av sikkerhetscelle som ble gjennomført i 2014.

Helhetsinntrykket er at Ungdomsenheten ledes og drives på en solid måte. Enheten synes å ha gode faglige og bemanningsmessige ressurser til å ivareta ungdommenes individuelle behov innenfor kriminalomsorgens rammer. Samtidig gir nye lokaler et helt annet preg og en bygningsmasse bedre tilpasset målgruppens behov enn tidligere lokaler ved Bergen fengsel. Ledelsen synes å være bevisst

¹ Sivilombudsmannsloven § 3 a.

faglige og etiske utfordringer i arbeidet med ungdommene. Et lavt antall innsatte gir imidlertid utfordringer i forhold til mulighet for sosial omgang med jevnaldrende.

Under besøket ble bruk av tvangstiltak gitt særlig oppmerksomhet. Enhetens sikkerhetscelle skilte seg ut fra sikkerhetsceller i andre fengsler ved at den var betydelig større, hadde parkettgulv istedenfor betong og at det var et stort vindu med utsyn til natur. Forebyggingsenheten understreker at dersom bruk av sikkerhetscelle er tvingende nødvendig, bør kontinuerlig tilsyn og fortløpende vurderinger av om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket, fremkomme tydelig av tilsynsloggen.

Fengselsledelsen formidlet at de så langt som mulig forsøker å unngå utelukkelse fra fellesskap. Ungdomsenheten bør fortsatt tilstrebe å unngå utelukkelse av mindreårige.

Generelt synes det som om Ungdomsenheten har svært gode ressurser og muligheter til å møte ungdommenes individuelle behov og aktivisere ungdommene med meningsfylte aktiviteter, innenfor de rammene som et fengsel gir.

På bakgrunn av besøkene fant forebyggingsenheten grunn til å gi følgende anbefalinger:

- Ved bruk av sikkerhetscelle bør kontinuerlig tilsyn og fortløpende vurderinger av om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket fremkomme tydelig av tilsynsloggen.
- Ungdomsenheten bør fortsatt tilstrebe å unngå utelukkelse av mindreårige.
- Vedtak om utelukkelse etter straffegjennomføringsloven bør alltid inneholde utfyllende begrunnelse for vedtaket og det bør fremgå hvilke mindre inngripende tiltak som ble vurdert. Det bør fattes vedtak om opphør av utelukkelsen og føres en egen oversikt over alle utelukkelse og deres varighet.
- Ungdomsenheten bør ved skilting eller på annen måte gjøre ungdommen oppmerksom på at fellesarealene blir overvåket.
- Innsatte under 18 år bør alltid vurderes overført til Ungdomsenheten. Ungdomsenheten bør gjøres tilstrekkelig kjent i kriminalomsorgen, politiet, barnevernet og andre aktuelle instanser. Både kriminalomsorgen og politiet bør alltid umiddelbart informere Ungdomsenheten dersom de mottar mindreårige i varetekt.

3 Generell informasjon om Ungdomsenheten

Ungdomsenheten er ledd i et nasjonalt prosjekt om Barn og straff og har til hensikt å følge opp innsatte i aldersgruppen 15-18 år. Stortinget vedtok å etablere et fengsel for unge mellom 15 og 18 år i 2009 som et prøveprosjekt. Prosjektet er foreløpig forlenget ut 2015. Foruten Justis- og beredskapsdepartementet er også Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet samt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet med underordnede instanser, delaktige i prosjektet.

Ungdomsenheten i Bergen, administrert under Bjørgvin fengsel, ble startet opp 1. september 2009. Tiltaket flyttet i desember 2014 inn i nye lokaler ved Bjørgvin fengsel. Tiltaket har fire plasser og tar imot varetektsinnsatte og domfelte ungdommer fra hele landet.

Ungdomsenheten beskriver målgruppen som ungdommer med omfattende vansker med sammensatte og kompliserte livsproblemer. Flere har vært plassert i barnevernstiltak før de innsettes

i fengsel. I tillegg til problemer med å regulere atferd, har en stor del av ungdommene også utfordringer i forhold til rus og kriminalitet. De kan ha psykiske vansker som depresjon, angst, traumer og tilknytningsproblemer og ha utvist voldelig og truende atferd. Flertallet har begått alvorlig volds- og vinningskriminalitet.

Ungdomsenheten har 18 stillinger i turnus, samt en nestleder med fengselsfaglig kompetanse (førstebetjent) og en leder. I tillegg er det ansatt en psykolog i Helse-Bergen, en barnevernsfaglig rådgiver/koordinator fra Bufetat region vest, samt pedagogisk rådgiver fra Åsane videregående skole, som har primærarbeidssted i Ungdomsenheten. Ungdomsenheten vektlegger tverrfaglig kompetanse ved at halvparten av de ansatte har fengselsfaglig bakgrunn, mens de øvrige er ansatt som miljøterapeuter med fagbakgrunn som blant annet sosionom, vernepleier, barnevernspedagog, kriminolog, og lærer/pedagog.

4 Gjennomføring av besøkene

Det første besøket til Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel var varslet og ble innledet med et møte med fengselets ledelse der enheten presenterte Sivilombudsmannens forebyggingsmandat og arbeidsmetodene for fengselsbesøk. Ledelsen ved Ungdomsenheten gjennomgikk enhetens organisering og drift, samt faglige og organisatoriske utfordringer. Deretter ble det gjennomført en befaring av enhetens lokaler. Befaringen omfattet blant annet enhetens celler, oppholdsrom, fellesarealer, besøksrom, besøksleilighet, utearealer og Ungdomsenhetens sikkerhetscelle.

Det ble gjennomført samtaler med helseavdelingen og psykologtjenesten, samt enkelte uformelle samtaler med andre ansatte i enheten. Forebyggingsenheten gikk også igjennom aktuelle journaler og vedtak. Dette inkluderte alle vedtak om utelukkelse fra fellesskap i 2014 og hittil i 2015, og det ene tilfellet om bruk av sikkerhetscelle som ble gjennomført i 2014.

Det var én ungdom på Ungdomsenheten under det varslede besøket. Vedkommende ønsket ikke å snakke med forebyggingsenheten. Besøket ble avsluttet med et oppsummeringsmøte med ledelsen hvor foreløpige funn og anbefalinger ble presentert.

Forebyggingsenheten gjennomførte et uvarslet besøk til Ungdomsenheten 22. april 2015 og gjennomførte da samtaler med ungdommene som var innsatt i enheten.

Under besøket 11. februar deltok følgende personer fra Sivilombudsmannens kontor:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Kristina Baker Sole (seniorrådgiver, lege)
- Johannes Flisnes Nilsen (rådgiver, jurist)

Under besøket 22. april deltok følgende personer fra Sivilombudsmannens kontor:

- Kristina Baker Sole (seniorrådgiver, lege)
- Knut Evensen (seniorrådgiver, samfunnsviter)

5 Funn og anbefalinger

5.1 Generelt

Helhetsinntrykket er at Ungdomsenheten ledes og drives på en solid måte. Enheten synes å ha gode faglige og bemanningsmessige ressurser til å ivareta ungdommenes individuelle behov. Samtidig gir nye lokaler et helt annet preg og en bygningsmasse bedre tilpasset målgruppens behov enn tidligere lokaler ved Bergen fengsel. Ledelsen synes bevisst faglige og etiske utfordringer i arbeidet med ungdommene. Få ungdommer gir imidlertid utfordringer i forhold til mulighet for sosial omgang med jevnaldrende.

5.2 Bruk av kontroll- og tvangstiltak

5.2.1 Bruk av sikkerhetscelle

I henhold til straffegjennomføringsloven § 38 kan kriminalomsorgen ta i bruk sikkerhetscelle blant annet for å avverge alvorlig angrep eller skade på person, eller hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom. Innsettelse på sikkerhetscelle er et svært inngripende tiltak. Tiltaket kan derfor bare benyttes dersom forholdene gjør det strengt nødvendig og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt, eller åpenbart vil være utilstrekkelig. Det skal fortløpende vurderes om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket.

Endringer i straffegjennomføringsloven for unge innsatte setter en høyere terskel for bruk av sikkerhetscelle ved at tiltaket bare skal kunne benyttes dersom det er *tvingende* nødvendig.² Videre legger lovendringen til grunn at innsatte under 18 år skal ha kontinuerlig tilsyn ved opphold i sikkerhetscelle.³

I Ungdomsenhetens nye lokaler er det etablert en sikkerhetscelle på samme plan som de fire ordinære cellene (i første etasje). Cellen har ikke vært i bruk og er foreløpig ikke formelt godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet. Cellens fysiske utforming fremstod som gjennomtenkt. Det var tatt hensyn til at belysningen ikke skulle virke stressende og cellen hadde et stort vindu som ga naturlig lys og godt utsyn til uteområde. Cellen skilte seg videre fra sikkerhetsceller i andre fengsler ved at den var betydelig større og utstyrt med et forsterket toalett i metal fremfor et avtrede i gulvet. Gulvet var parkett og ikke betong slik det vanligvis er i andre fengsler. Sikkerhetscellen er imidlertid glatt, uten møblement.

Bruk av sikkerhetscelle vil overfor mindreårige være svært inngripende og kan ha stort skadepotensiale. Slik ny lovtekst lyder skal den kun anvendes dersom det er tvingende nødvendig, for kortest mulig tidsrom, med kontinuerlig tilsyn og fortløpende vurderinger av om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket. Dersom sikkerhetscellen tas i bruk, vil det være viktig at kontinuerlig tilsyn og fortløpende vurderinger fremkommer tydelig av tilsynsloggen.

Det kan anses som problematisk at Ungdomsenheten er utstyrt med en sikkerhetscelle. På den annen side vil det være uheldig dersom en ungdom må overføres til et annet fengsel dersom bruk av

² Se Stortingets vedtak 15. desember 2011 til lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff). De endrede reglene i straffegjennomføringsloven § 38 er ikke trådt i kraft.

³ Se note over.

sikkerhetscelle fremstår som tvingende nødvendig. I en slik situasjon vil det kunne være en fordel at personalet kjenner ungdommen godt for å kunne gi best mulig oppfølging, også med sikte på å gjøre oppholdet kortest mulig. Ungdomsenhetens ledelse fremhevet at mange av de innsatte ungdommene har opplevd å bli flyttet til stadig nye institusjoner når en situasjon har eskalert og at det derfor er viktig at ungdommene opplever at Ungdomsenheten er et sted der situasjoner løses og at de ikke vil bli videreført derfra så lenge de er mindreårige.

Anbefaling

- Ved bruk av sikkerhetscelle bør kontinuerlig tilsyn og fortløpende vurderinger av om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket fremkomme tydelig av tilsynsloggen.

5.2.2 Utelukkelse fra fellesskap

I medhold av straffegjennomføringsloven § 37 kan fengselet beslutte at en innsatt helt eller delvis skal utelukkes fra fellesskapet med andre innsatte dersom det er nødvendig for å hindre at innsatte fortsetter å påvirke miljøet i fengslet på en særlig negativ måte, hindre innsatte i å skade seg selv eller øve vold eller fremsette trusler mot andre, hindre betydelig materiell skade, hindre straffbare handlinger, eller opprettholde ro, orden og sikkerhet. Hel eller delvis utelukkelse etter første ledd skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, og det skal skje en fortløpende vurdering av om det fortsatt er grunnlag for utelukkelsen.

Endringer i straffegjennomføringsloven hever terskelen for å utelukke mindreårige innsatte fra fellesskap etter straffegjennomføringsloven § 37.⁴ For innsatte under 18 år skal utelukkelse bare kunne besluttes dersom det er *strengt* nødvendig. Beslutning om utelukkelse skal omgående meldes til regionalt nivå og innsatte under 18 år skal ha kontinuerlig tilsyn. Før Ungdomsenheten flyttet inn i nye lokaler i desember 2014, holdt enheten til i avdeling D ved Bergen fengsel, utenfor ringmuren. Dette er en avdeling med lavere sikkerhet, uten ordinære fengselsceller. I enkelte tilfeller der det var sikkerhetsmessig forsvarlig, ble utelukkelse etter § 37 gjennomført på ungdommens rom med kontinuerlig tilsyn. Dersom ungdommen var sterkt utagerende eller ruset, ble vedkommende overført til restriktiv avdeling inne i Bergen fengsel under utelukkelsen. Mindreårige innsatte ble også plassert i Bergen fengsel i perioder der det var manglende kapasitet i Ungdomsenheten,⁵ og i tilfeller der lokalitetene til Ungdomsenheten ikke ble vurdert som tilstrekkelig sikre (området rundt enheten var for eksempel uten inngjerding).

Det ble opplyst at Ungdomsenhetens nye lokaler ikke lenger gjør det nødvendig å overføre innsatte ungdommer til andre fengsler, inkludert Bergen fengsel. Ved uakseptabel atferd blir det alltid først forsøkt andre løsninger enn å fatte vedtak om utelukkelse, som å be ungdommen om å ta «time out» på rommet sitt. Fengselsleder understreket at de så langt som mulig forsøker å unngå utelukkelse fra fellesskap. Ungdomsenhetens ressurser og tverrfaglige kompetanse tilsier også langt større muligheter for bruk av samtaler og individuell oppfølging enn det som gjennomføres i tradisjonell straffegjennomføring.

I 2014 ble det fattet åtte vedtak om hel utelukkelse fra fellesskapet. Seks av vedtakene ble fattet av Bergen fengsel mens ungdommene var plassert der, mens to av vedtakene ble fattet av

⁴ Se Stortingets vedtak 15. desember 2011 til lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff). De endrede reglene i straffegjennomføringsloven §§ 37 og 38 er ikke trådt i kraft.

⁵ Enhetens midlertidige lokaler i avdeling D ved Bergen fengsel hadde kun to plasser.

Ungdomsenheten. Gjennomgang av vedtak og samtaler med ledelsen ved Ungdomsenheten tyder på en forsvarlig saksbehandling i disse sakene. Enkelte av vedtakene inneholder imidlertid noe korte begrunnelser. Særlig med tanke på den høye terskelen for utelukkelse av mindreårige, er det viktig at en tydelig begrunnelse fremgår av alle vedtak om utelukkelse.⁶ Det bør samtidig fremgå av alle vedtak hvilke mindre inngripende tiltak som er vurdert, herunder delvis utelukkelse, samt dato for opphør av vedtak.

Anbefalinger

- Ungdomsenheten bør fortsatt tilstrebe å unngå utelukkelse av mindreårige.
- Vedtak om utelukkelse etter straffegjennomføringsloven bør alltid inneholde utfyllende begrunnelse for vedtaket og det bør fremgå hvilke mindre inngripende tiltak som ble vurdert. Det bør fattes vedtak om opphør av utelukkelsen og føres en egen oversikt over alle utelukkelse og deres varighet.

5.2.3 Videoovervåkning

Fellesarealene i Ungdomsenheten overvåkes av videokameraer. Enheten bør sikre gode rutiner for at ungdommene alltid får informasjon om dette.⁷

Anbefaling

- Ungdomsenheten bør ved skilting eller på annen måte gjøre ungdommen oppmerksom på at fellesarealene blir overvåket.

5.3 Helsetjenester

Fengselshelsetjenesten ved Ungdomsenheten er organisert under den kommunale helsetjenesten for Bergen fengsel med felles enhetsleder.⁸ Lege er til stede i enheten annenhver uke. To sykepleiere arbeider fulltid fem dager i uken. I tillegg er det en fysioterapeut i 40-prosent stilling.

Enheten er tilknyttet en psykolog fra spesialisthelsetjenesten som har særlig kompetanse på vold i hjemmet og traumer. Fengselsleder formidlet at de er fornøyd med dette samarbeidet.

5.4 Aktivisering

5.4.1 Aktiviseringsnivå generelt

Ungdomsenhetens nye lokaler fremstår som funksjonelle, lyse, romslige og lite preget av å være et fengsel. Cellene er romslige og har store vinduer med utsikt til uteområder og skog. Cellene har eget bad. Fellesarealene er hyggelige, lyse og lite institusjonspreget. Det er et stort felles kjøkken med stort spisebord der måltidene inntas for både ansatte og innsatte. Innsatte ungdommer kan også ta med seg maten til sitt eget rom for å spise der. Atskilt med en frittstående skillevegg er det en stue med sittegruppe og tv. I hele fellesrommets lengde er det vindusflater ut mot utearealet som gjør rommet lyst og åpent. Vaktrommet ligger vegg i vegg med fellesrommet.

⁶ Sivilombudsmannens rapport fra besøk til Ringerike fengsel 6.-9. januar 2015, avsnitt 5.1.3, viser til at fengselet synes å ha en god praksis med grundige beskrivelser av forholdene som ligger til grunn for utelukkelsen.

⁷ Forskrift til lov om straffegjennomføring § 3-9 tredje ledd.

⁸ Se også Sivilombudsmannens rapport fra besøk til Bergen fengsel 4.-6. november 2014.

Det er et relativt stort inngjerdet uteområde med ballplass med direkte utgang fra fellesrommet. Dette er godt tilrettelagt for aktiviteter og har også sittebenker og bord. Per i dag er det imidlertid direkte innsyn fra en offentlig vei og enkelte andre bygninger inn på uteområdet. Det er plantet busker langs kanten for å skjerme innsyn, men det vil ta tid før dette gir reell skjerming.

Ungdomsenheten utarbeider individuelle ukeplaner i samarbeid med ungdommene. Enheten oppgir at normalitetstanken er styrende for ungdommens dagsstruktur og ungdommens aktiviteter skal gjenspeile livet på utsiden.⁹ For eksempel forventes det at ungdommen skal ta ansvar for middagslaging to dager i uken og ellers ta del i forberedelsene av felles måltider. Videre opplyste ledelsen at det er et stort fokus på at ungdommene skal delta mest mulig i aktiviteter utenfor selve Ungdomsenheten i form av skole, arbeid og trening. For eksempel gis ungdommer anledning til å trene selv eller i følge med en ansatt på et offentlig treningssenter.

Generelt synes det som om Ungdomsenheten har svært gode ressurser og muligheter til å møte ungdommenes individuelle behov og aktivisere ungdommene med meningsfulle aktiviteter, innenfor de rammene som et fengsel gir.

5.4.2 Mulighet for omgang med jevnaldrende

Ungdomsenhetens størrelse kombinert med perioder hvor det er begrenset behov i målgruppen, kan føre til at det kun er en til to ungdommer i enheten, også over lengre tid. Særlig når det kun er én ungdom kan det innebære lange perioder der ungdommen ikke omgås andre enn ansatte.

Ungdomsenhetens ledelse og psykologen fremhevet også dette som en av de største utfordringene.

Ungdommene forebyggingsenheten snakket med under det uvarslede besøket 22. april ga uttrykk for at det var kjedelig og ensomt å ikke ha kontakt med jevnaldrende til tross for tilstedeværelsen og aktiviseringen av ansatte.

Det ble opplyst at Ungdomsenheten forsøker å kompensere for fravær av jevnaldrende ved å ta innsatte ut i miljøer utenfor enheten. For eksempel ønsket man foreløpig ikke å bygge treningsrom i enheten, fordi det ble ansett som bedre for den innsatte å trene i et ordinært treningssenter med andre mennesker. Bemanningen ved enheten innebærer at slike fremstillinger utenfor fengselet ikke hindres av ressurser. Ungdomsenheten viste til at en viktig oppgave under soningen vil være å få ungdommene over i utdanning ved at de hospiterer ved ulike utdanningsløp med mål om å få prøve ungdommen i en vanlig klasse. Dette vil også gi viktig sosial trening og gi tilgang til et sosialt miljø. Samtidig ble det påpekt at sikkerhetsmessige vurderinger la begrensninger på hvilken skoleløsning som ble valgt.

Enheten opplyste at de fremdeles ikke er godt nok kjent for andre etater og delvis heller ikke i andre fengsler. I arbeidet med å spre informasjon har Ungdomsenheten blant annet gjennomført møter med Kriminalomsorgsdirektoratet og regionalt nivå samtidig som det arbeides med en egen nettside. Forebyggingsenheten er kjent med at mindreårige innsatte har blitt plassert i ordinære fengsler for

⁹ Normalitetsprinsippet i kriminalomsorgen er beskrevet som en del av verdigrunnlaget i Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) hvor det fremgår at tilværelsen under straffegjennomføringen skal så langt som mulig være lik tilværelsen ellers i samfunnet. Det er selve frihetsberøvelsen som er straffen. Straffegjennomføringen skal ikke være mer tyngende enn nødvendig, og ingen skal bli underlagt tiltak som føles som tilleggsstraff. Normalitetsprinsippet er også bakgrunnen for «forvaltningssamarbeidsmodellen» for offentlige tjenester i kriminalomsorgen.

voksne uten å bli vurdert for Ungdomsenheten. Det Understrekes at Barnekonvensjonen slår fast at barn ikke skal sone eller sitte i varetekt sammen med voksne, jf. artikkel 37 bokstav c).

Forebyggingsenheten har merket seg at det planlegges opprettet en ny ungdomsenhet på Eidsvoll med fire nye plasser. I den forbindelse vises det til at Ungdomsenheten ved Bjørgvin over lengre perioder har hatt tilgjengelig kapasitet, og til dels bare én innsatt. Det vises også til isolasjonsproblematikken beskrevet ovenfor som spesielt oppstår når bare en eller få av plassene er i bruk.

Anbefaling

- Innsatte under 18 år bør alltid vurderes overført til Ungdomsenheten. Ungdomsenheten bør gjøres tilstrekkelig kjent i kriminalomsorgen, politiet, barnevernet og andre aktuelle instanser. Både kriminalomsorgen og politiet bør alltid umiddelbart informere Ungdomsenheten dersom de mottar mindreårige i varetekt.

5.5 Beskyttelsestiltak

Beskyttelsestiltak er her en samlebetegnelse for tiltak som skal bidra til å sikre innsattes rettigheter og behov. Forebyggingsenheten har særlig sett på ungdommens opplevelse av trygghet, informasjons- og mottaksrutiner og på hvordan den tverrfaglige sammensetningen ivaretar ungdommens behov.

5.5.1 Tilstedeværelse av fengselsbetjenter og miljøarbeidere

Ungdomsenhetens bemanning sikrer mulighet for meget god tilstedeværelse med ungdommene i enheten.

5.5.2 Mottaksrutiner

Ungdomsenheten tilstreber å gjennomføre samtale før innsettelse i Bjørgvin, for å sikre at individuelle behov og utfordringer blir kartlagt allerede før ankomst. Så langt har dette blitt gjennomført for samtlige ungdommer som har vært innsatt i Ungdomsenheten. Dette innebærer at ansatte fra Ungdomsenheten også reiser til andre deler av landet for å snakke med mindreårige innsatte for å forberede og eventuelt motivere for overflytting til Bjørgvin. Det er en målsetning at alle mindreårige i varetekt eller under soning skal til Ungdomsenheten i Bjørgvin. De ansatte ser det imidlertid som viktig å så langt som mulig unngå tvangsmessig overflytting. Det ble fremhevet at det derfor arbeides systematisk for å motivere ungdommene til å la seg overflytte. Ved ankomst til Ungdomsenheten er individuelle behov i stor grad allerede kartlagt og mottakssamtalene omhandler derfor først og fremst rutiner og hverdagen som innsatt i Ungdomsenheten.

5.5.3 Faglig sammensetning og ivaretagelse av ungdommens behov

Innholdsmessig arbeider Ungdomsenheten etter den såkalte "Tilbakeføringsgarantien" slik denne er beskrevet i Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) «Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn». Enheten opplyser at de umiddelbart går i gang med kartlegging av den innsatte i forhold til helse, bolig, utdanning/sysselsetting, rus, økonomi, nettverk mv. På bakgrunn av disse opplysningene tilrettelegges det for at den innsatte på tidspunkt for løslatelsen skal ha best mulig sjanser for et liv uten kriminalitet. Dette innebærer blant annet koordinering av rettigheter etter opplæringsloven, bistand til å finne egnet bolig etter barnevernslovgivning, mv.

I arbeidet etablerer eller viderefører Ungdomsenheten ansvarsgrupper rundt den enkelte ungdom hvor offentlige etater som kan bidra til tilbakeføring til samfunnet er representert. Det legges mye arbeid i å utvikle et opplegg som kan videreføres også i tiden etter løslatelsen.

Den tverrfaglige sammensetningen av ansatte ved Ungdomsenheten gir gode muligheter til å møte ungdommenes behov og følge opp overfor ulike instanser. Det er en spesiell styrke i denne sammenheng at en barnevernsfaglig rådgiver fra Bufetat og pedagogisk rådgiver fra Åsane videregående skole har sitt primærarbeidssted i Ungdomsenheten.

Generelt synes det som om Ungdomsenheten har gode ressurser og muligheter til å møte ungdommenes individuelle behov. Dette gjelder både under soningen og i tilbakeføringen til samfunnet. Ungdomsenheten har som et av sine hovedsiktemål å legge til rette for en tilbakeføring til samfunnet som minsker risikoen for ny kriminalitet.

Dette underbygges også av en NOVA-rapport fra 2014 som evaluerte Ungdomsenheten tverrfaglige teamsammensetning.¹⁰

5.6 Kontakt med omverdenen

Innsatte ungdommer har 20 minutter ringetid hver dag til sosiale samtaler. Samtaler til offentlige kontorer, advokater og lignende kommer utenom og gjennomføres ved behov. Som hovedregel overhøres samtaleene av de ansatte.

Det dekkes reise- og oppholdsutgifter til to besøk av familie i måneden. Ungdomsenheten har en egen besøksleilighet med tre soverom der ungdommen kan bo med familien under besøk opp til to døgn om gangen. Dette er viktig også i lys av at ungdommene som er innsatt i Bjørgvin ofte soner langt hjemmefra. Besøksfasilitetene fremstod som gode og gjennomtenkte.

¹⁰ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) 2014 *Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel, Delrapport 1.*

S|OM

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse

Kontaktinformasjon:

Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 800 39
E-post: postmottak@sivilombudsmannen.no

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo

www.sivilombudsmannen.no/om-torturforebygging/forsiden